

O zgodovini

✍ Peter Vodopivec

“Beseda zgodovina je zelo stara, tako stara, da smo se je včasih že naveličali,” je med drugo svetovno vojno zapisal znani francoski zgodovinar Marc Bloch. V slovenskem jeziku – kot tudi mnogih drugih – ima zgodovina dva pomena: na eni strani označuje vse, kar se je v preteklosti dogajalo in zgodilo, na drugi pa vedo (stroko) o tem, kar se je dogajalo in zgodilo. Tako večkrat slišimo, da je “zgodovina veda (ali celo znanost) o preteklosti”, kar pa, kot opozarja Bloch, ni zelo prepričljivo.

Predmet zgodovine

Preteklosti ne želimo spoznati in je ne raziskujemo le zato, ker je preteklost, temveč predvsem zato, ker nam pripoveduje o tem, kako so ljudje v različnih preteklih obdobjih živeli, kako so urejali medsebojne odnose, kaj in kako so proizvajali, da so preživeli, kako so se združevali in si vladali, kako so odkrivali svet in izražali svoje predstave o življenju in svetu. Predmet zgodovine (vede) potemtakem ni preteklost sama po sebi, predmet zgodovine (vede) je človeška zgodovina, to je bivanje in delovanje ljudi v času, “v spreminjanju in trajanju”. V zadnjih desetletjih se zgodovinarji res vse bolj ukvarjajo tudi z raziskovanjem naravnih sprememb in krajine v preteklosti, toda tudi v središču teh raziskav je predvsem spreminjanje človekovega okolja pod vplivom človekove dejavnosti in človekovih poseganj vanj.

Zavest o preteklosti

Ljudje so imeli od nekdaj in povsod “zavest o preteklosti”, tam, kjer si preteklih dogodkov in izkušenj niso zapisovali, so pa o njih pripovedovali (in si še pripovedujejo). Vse človeške skupnosti imajo zgodovino in vse se je poskušajo na različne načine spominjati. V kulturi zahodnega sveta sta bila obujanje in ohranjanje spomina dediščina tako antike kot krščanstva. Antični, grški in rimski zgodovino-pisci, ki so pretekle dogodke popisovali bodisi zato, da bi bralce zabavali, bodisi zato, da bi jih poučevali in jih seznanjali s tem, “kar se je zgodilo”, so se že povsem nedvoumno zavedali pomena zgodovinskih sporočil. Zavest o večtisočletni človeški zgodovini pa je, v nasprotju z nekaterimi drugimi verstvi, ki so svoja verovanja in verske obrede “oprta na mitologijo domala zunaj človeškega časa”, živo prisotna tudi v krščanstvu: krščanske svete knjige so zgodovinske knjige, krščanski verski obredi obujajo spomin na tuzemsko bivanje Božjega sina in z njim povezane dogodke in cerkveni očetje, ki so pisali zgodovino Cerkve in raziskovali življenje svetnikov, so bili med začetniki kritičnega proučevanja zgodovinskega virov. Sicer pa je, kot je ugotavljal Bloch, krščanstvo zgodovinsko “še drugače in globlje: usoda človeštva, postavljena med izvorni greh in zadnjo sodbo, je v krščanskih

“ Zgodovine je okoli nas (in v nas samih) vedno več, kot vidimo in prepoznavamo, saj jo obranjamo v prevzetih in podedovanih vzorcih mišljenja, obnašanja in ravnanja, četudi se tega tedaj, ko bi bilo to koristno in potrebno, zvečine slabo ali sploh ne zavedamo.

očeh dolga in negotova pot in vsako posamično življenje, vsako posamično ‘romanje’ je njen odsev; osrednja os krščanskega mišljenja, velika drama greha in odrešenja, poteka v trajanju, na poti k zgodovini”.

Opazovanje življenja v toku časa

Preteklost in zgodovina sta torej trajna razsežnost človekove zavesti in neizogiben sestavni del človekovih predstav o življenju in svetu. Odnos do zgodovine se je skozi stoletja seveda spreminjal, in če je bila zgodovina v večini preteklih stoletij skupaj s podedovano tradicijo vzorec in vzor za vsakokratno sedanost, je v sodobnem času predvsem izjemno bogato in dragoceno gradivo o oblikovanju sodobnega sveta in sodobnih družb, odnosov med različnimi deli sveta ter skupinami ljudi, generacijami in posamezniki v različnih preteklih obdobjih, skratka: kot pravi Bloch, gradivo o človeku ter o vseh oblikah človeškega življenja in človekovega odzivanja na svet v “času, trajanju in spreminjanju”. Prav težnja po opazovanju človeka, družbe ter družbenih in kulturnih tokov v različnih, neredko protislovnih razmerah in obdobjih ter težnja po soočanju “sodobnega trenutka” z “daljšim časom” je temelj “zgodovinskega mišljenja” in umešča zgodovino med temeljne družbene vede.

Zgodovinsko gradivo

Preteklosti, ki naj bi jo raziskovalci zgodovine odkrili in popisali, ko enkrat mine, seveda ni več in je tudi ni več mogoče obnoviti ali ponoviti. Kar zadeva zgodovino, se raziskovalci vedno srečujejo le z ostanki, pričevanji in dediščino, svet, ki je nekdaj bil, pa

jim je dostopen le po delih: spoznava-
ti ga je mogoče s pomočjo material-
nih ostankov in iz zapisov, ki so bili
(oziroma največkrat ne) namenjeni
potomcem. Odkrivati ga je mogoče
preko pričevanj, ki so zdaj bolj, zdaj
manj točna in verodostojna, z njim se
je mogoče soočiti s pomočjo tistega,
kar se je tako ali drugače zapisalo v
nikoli enoten in celovit zgodovinski

objektivno približati, zvečine ne dela-
jo več utvar. Posameznikov odnos do
zgodovine je pač sestavni del njegovega
odnosa do sveta. To nikakor ne pome-
ni, da zgodovinopisje danes nima več
stroгих pravil in raziskovalne etike:
raziskovalec mora še naprej upoštevati
strogo določene postopke, ko ugota-
vlja, izbira ter predstavlja podatke in
dejstva. Vsak podatek mora kritično

okolice, teže se tudi z zgodovino sooča
z višine in razdalje, ki širita obzorje in
zorni kot.

Šolska zgodovina

Vse povedano velja tudi za zgo-
dovino v šoli. Pouk zgodovine je po
učbenikih in učnih načrtih sodeč, še
naprej prepoln podatkov in apodik-

tičnih sodb, ki vse
prevečkrat niso ja-
sno obrazložene, v
njem pa je malo re-
sničnega življenja.
Cilj pouka zgo-
dovine naj ne bi bil,
da učencem posre-
duje čim več podat-
kovnega znanja o
domači (narodni)
in obči zgodovini,
temveč predvsem,
da ga spodbudi k
zanimanju za pre-
teklost in življenje
v preteklosti, pri
tem pa mu pomaga
oblikovati občutek
za zgodovinski čas
in sposobnost zgo-
dovinskega mišlje-
nja. Sam se včasih,
ko prelistavam stare
učbenike, prav ču-
dim, kaj vse smo se
učili in kaj vse sem
pozabil, toda še danes se živo spomi-

Foto: Peter Prebil

spomin. Zgodovine je sicer okoli nas
(in v nas samih) vedno več, kot vidimo
in prepoznavamo, saj jo ohranjamo v
prevzetih in podedovanih vzorcih mi-
šljenja, obnašanja in ravnanja, četudi
se tega tedaj, ko bi bilo to koristno in
potrebno, zvečine slabo ali sploh ne
zavedamo.

Metode zgodovinarja

V 19. in v prvi polovici 20. stole-
tja je prevladovalo mnenje, da lahko
raziskovalci, ki spoštujejo stroga zgo-
dovinopisna pravila, popišejo zgo-
dovino, kot se je "res zgodila", danes pa
si raziskovalci o tem, da se je mogoče
tistemu, kar "se je zgodilo", celovito in

pretresti, ga primerjati z drugimi po-
ročili o istem dogodku in umestiti v
zgodovinski čas in prostor. Toda zgo-
dovinski podatki so le ogrodje: med
njimi so zdaj večji, zdaj manjši prazni
prostori, ki jih je treba povezati in za-
polniti. Kako to raziskovalec stori, je
ne le stvar njegovega znanja in pozna-
vanja časa, ki ga raziskuje, temveč tudi
njegove strokovne in intelektualne od-
govornosti. Pri tem odgovor na vpra-
šanje o zgodovinarjevi sposobnosti, da
se dvigne nad vsakokratne delitve sveta
in družbe ter se znebi preveč osebno ali
ideološko obarvanih naočnikov, ni nič
drugačen kot pri strokovnjakih drugih
ved: bolj kot je človek nesamostojen
in odvisen od neposredne življenjske

njam profesorja Mirka Avsenaka, kako
je leta 1963, ko sem bil v drugem ra-
zredu gimnazije, stopil na stol in učno
uro o Veliki listini svoboščin angleških
baronov iz leta 1215 razširil v pravo
predavanje o ideji svobode v človeški
zgodovini. To sem si zapomnil za vse
življenje. ■

Viri

Bloch, Marc (1996): *Apologija zgodovine ali zgo-
dovinarjev poklic*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Hobsbawm, Eric (1998): *The Sense of the
Past*. V: Hobsbawm, Eric: *On History*. London:
Abacus.

Vodopivec, Peter (1994): *Zgodovina kot po-
gled na svet*. V: *Razgledi, časopis za umetnost družbe
in humanistiko*, št. 11, 27. maja 1994, str. 19–20.